

18/3413-EBA/LLE

201915474-1

27.09.2019

SVAR PÅ HØRING OM FORSLAG TIL ENDRINGER I STRAFFEGJENNOMFØRINGSLOVEN (BRUK AV SPYTTHETTE ETC) –

Det vises til høringsbrev datert 05.07.19 om endring av reglene i straffegjennomføringsloven. KRUS ønsker å komme med følgende kommentarer:

Til pkt. 2 – Overføring til fengsel nær utreisested

Vi støtter forslaget om at det gis en tydelig hjemmel for overføring til annet fengsel i påvente av transport ut av landet. Det anses hensiktsmessig med en presisering om at overføring kan skje til et fengsel med høyere sikkerhetsnivå.

Til pkt. 3 – Innhenting av opplysninger om besøkende

Vi støtter forslaget om at det tas inn en nærmere presisering i lovteksten om at det kan innhentes opplysninger om besøkende fra politiet, med henvisning til politiregisterloven. Slik informasjon er nødvendig for å kunne foreta en sikkerhetsmessig vurdering av besøket, og stadfester den praksis som utøves i dag.

Til pkt. 4 og 5 – Pust- og bevegelsessensor og bruk av spyttthette

Installering av pust- og bevegelsessensor på alle celler og bruk av spyttthette innebærer et betydelig inngrep i innsattes privatliv. Før vi kommenterer forslagene nærmere ønsker vi å redegjøre for bestemmelsen i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8, som gir den enkelte krav på respekt for sitt privatliv. Denne bestemmelsen synes ikke godt nok utredet i høringsnotatet. Det sentrale er at hvis det er tale om et inngrep i innsattes privatliv etter EMK artikkel 8 (1), må vilkårene i EMK artikkel 8 (2) være oppfylt. Inngrepet må ha hjemmel i lov, det må ha et relevant formål, og det må være nødvendig i et demokratisk samfunn. I det siste vilkåret ligger det også et krav til forholdsmessighet.

Inngrep i den private sfære etter EMK artikkel 8 krever videre at inngrepet må skje ”in accordance with the law”. I det materielle lovskrav ligger det et krav til at hjemmelen må være noenlunde presist formulert slik at innholdet lar seg utlede på adekvat måte. Utover kravet om formålsangivelse vil det nærmere materielle innhold i lovskravet bero på en mer sammensatt vurdering. Inngrepet art vil være et moment. I den grad inngrepet er betydelig, vil det tilsi et strengere krav;

Postadresse:	Besøkadresse:	Telefon: 400 25 500400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21, Lillestrøm	Telefaks: 23 06 71 0223 06 71 02	Birgitte L. Storvik
		Org.nr: 974 714 701974 714 701	E-post: postmottak.krus@kriminalomsorg.nopo stmottak.krus@kriminalomsorg.no

«serious interference with private life and correspondence and must accordingly be based on a law that is particularly precise. It is essential to have clear, detailed rules on the subject, especially as the technology available for use is continually becoming more sophisticated», (Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) Kruslin mot Frankrike, 24. april 1990 (nr. 11801/85)).

Det må være forholdsmessighet mellom mål og midler. Borgernes forventning om å kunne leve sine liv uten at staten blander seg inn i deres private sfære, må veies mot samfunnets behov for å kunne ta i bruk krenkende metoder for å sikre statens sikkerhet og bekjempe kriminalitet. Det kreves ikke at inngrepet skal anses uunnværlig. Det er på den annen side ikke tilstrekkelig at tiltaket er "ønskelig" eller "nyttig". Balansepunktet ligger et sted imellom, se EMD, Olsson mot Sverige, nr. 10465/83 (avsnitt 67). Hvor den nærmere grensen skal trekkes, vil bero på en konkret vurdering.

Sterkest vern har privatlivet når tiltaket retter seg mot det private hjem. At romavlytting og telefonavlytting normalt faller inn under EMK art 8 (1) følger av Klass m.fl. mot Tyskland (Klagesak nr. 5029/1971) og Khan mot Storbritannia (Klagesak nr. 35394/97). Men allerede i Niemietz mot Tyskland (Klagesak nr. 13710/88) fastslo EMD at vernet også gjelder utenfor det private hjem. Hvor langt og i hvilke tilfeller dette gjelder, er mer uklart. En sentral avgjørelse i denne sammenheng er P.G. og J.H. mot Storbritannia (Klagesak nr. 44787/98) som slår fast at vernet gjelder selv om personene befinner seg i det offentlige rom, dersom personene har innrettet seg på privat samkvem.

Til pkt. 4 – Pust- og bevegelsessensor

Med bakgrunn i de menneskerettslige standardene stiller KRUS seg kritisk til at det innføres en generell adgang til bruk av pust- og bevegelsessensor på fengselsceller, uavhengig av om innsatte er suicidal eller ikke. Dette er et betydelig inngrep i innsattes privatliv samt deres alminnelige handle- og bevegelsesfrihet. Den digitale panoptiske overvåkingen i fengslet blir etter dette totalt, ved at det er kameraer i fellesskapsenhetene samt puste- og bevegelsessensorer på alle cellene hvor innsatte bor. Det blir en digital mur som det er umulig å trenge igjennom og fri seg fra. Det kan føles og oppleves som en repressiv disiplineringsmakt ved at de innsatte ikke vet om de faktisk overvåkes, men oppfører seg som om de blir det. Det legger dermed begrensninger på deres alminnelige handle- og bevegelsesfrihet og fjerner den siste rest av privatliv gjennom teknologiske virkemidler. Denne digitale panoptiske overvåkingen må i tillegg ses i sammenheng med betjentenes overvåkning gjennom deres fysiske tilstedeværelse i fellesskapet.

Fare for selvmord eller annen form for dødsfall gjelder kun et lite antall innsatte, og det vil være uforholdsmessig om en slik form for kontroll skal kunne benyttes overfor alle. Ut fra dagens bemanningssituasjon i kriminalomsorgen er vi også redd for at en generell bruk av pust- og bevegelsessensor vil kunne medføre en reduksjon i menneskelig kontakt med de innsatte. Fokus vil være mer på den statiske enn den dynamiske sikkerheten.

Etter vår oppfatning bør bruk av pust- og bevegelsessensor kun benyttes unntaksvis, på utvalgte celler. Det kan være aktuelt på sikkerhetscelle, eventuelt på mottaksavdeling, der faren for selvmord antas å være høyere enn ellers. Bruk av pust- og bevegelsessensor må være tidsbegrenset og saklig begrunnet. Det må anses nødvendig for å forebygge og forhindre dødsfall. Videre må det være en absolutt forutsetning at sensorene ikke erstatter menneskelig kontakt og oppfølging av innsatte.

Til pkt. 5 – Bruk av spyttthette

Vi stiller oss kritiske til innføring av bruk av spyttthette i fengslene. Utgangspunktet er at man ikke skal ta i bruk kraftigere virkemidler enn nødvendig. Statisk sikkerhet er kun et supplement til den dynamiske sikkerheten som ligger i tjenestemennenes konfliktdempende atferd i form av kommunikasjon og positiv interaksjon/samhandling med de innsatte, jf. Europeiske fengselsregler (EPR) § 64 jfr. § 51 med kommentarer. Videre følger det av kriminalomsorgens sikkerhetsstrategi at det ved valg av statiske teknologiske sikkerhetsmessige hjelpemidler, som for eksempel verne- og sikkerhetsutstyr (herunder spyttthette), skal tiltakets effekt for det relasjonelle sikkerhets og påvirkningsarbeidet tillegges avgjørende vekt.

Den erfaringsbaserte kunnskap fra England i form av en evalueringsrapport fra Prison Reform Trustⁱ viser at bruk av sikkerhets- og verneutstyr i form av pepperspray vil kunne ha en negativ innvirkning på det relasjonelle påvirkningsarbeidet. Troverdige og tillitsfulle relasjoner er en grunnpilar i dette arbeidet. Overfor de innsatte vil et slikt tiltak signalisere distanse og at betjentene er mer villig til å bruke vold mot dem, noe som vil føre til økt aggresjon og konfliktnivå. Overfor de ansatte representerer tiltaket således en falsk trygghet ved at det ikke vil forebygge utagering, men tvert imot fremprovosere ytterligere utagering. Bruk av spyttthette vil etter vår oppfatning ha samme effekt.

I henhold til EPR § 51, jf. § 64, CPT-standarder og våre egne nasjonale standarder for godt forebyggende sikkerhetsarbeid vil relasjonelt dynamisk sikkerhetsarbeid i form av daglig positiv interaksjon mellom innsatte og ansatte være det som gir best sikkerhet for både innsatte og tilsatte. Fysisk tilstedeværelse av to fengselsbetjenter i fellesskapet basert på naturlig samvær og reelle oppgaver vil føre til at konfliktnivået reduseres og tjenesteutførelsen blir mer effektiv.

Kravet om fysisk tilstedeværelse av to betjenter følger av omsorgsforpliktelsene overfor både de innsatte og de tilsatte. Når det gjelder de innsatte følger dette implisitt av CPT sine standarder der det understrekes at

«ensuring positive staff-inmate relations depends on having an adequate number of staff present at any given time in detention areas and in facilities used by prisoners for activities. An overall low staff complement which diminish the possibilities of direct contact with prisoners, will certainly impede the development of positive relations and generate an insecure environment for both staff and prisoners».

Når det gjelder de tilsatte følger denne omsorgsforpliktelsen av KDI sitt arbeidsgiveransvar, jf. arbeidsmiljøloven §§ 4-1 (1) og 4-3(4), som fastslår at arbeidsmiljøet i virksomheten skal være fullt forsvarlig ut fra en enkeltvis og samlet vurdering av faktorer i arbeidsmiljøet som kan innvirke på arbeidstakernes fysiske og psykiske helse og velferd og at de ansatte skal beskyttes mot vold, trusler og uheldige belastninger som følge av kontakt med andre.

Videre kan det fremheves at en stor andel av innsatte har psykiske lidelser.ⁱⁱ Bruk av spyttthette overfor denne gruppen vil særlig kunne medføre mer stress og usikkerhet. Det er også viktig å se på hvordan bruk av spyttthette vil skje i sin helhet. Departementet uttaler at man ikke er kjent

ⁱ <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/PAVA%20PRT%20position%20paper.pdf>

ⁱⁱ Cramer, V. (2014). Forekomst av psykiske lidelser hos domfelte i norske fengsler (Komepetansesenterets prosjektrapport 2014-1). Oslo: Oslo universitetssykehus.

med at hettene kan påføre skade. Det er uklart om departementet har vurdert den totale fysiske og psykiske belastningen det medfører å bli påført flere av de såkalte «mindre inngripende tvangsmidlene» på samme tid, noe som ofte kan være tilfelle ved bruk av spythette. Det vil gjerne komme i tillegg til bruk av håndjern, transportjern eller bodycuff og/eller øvrig bruk av fysisk makt. Ved utprøving av spythette på KRUS har vi selv erfart at det det kan være vanskelig å puste når man blir lagt ned i bakken. I stedet for innføring av bruk av spythette bør det fokuseres på å gi de ansatte mer kunnskap om grunnleggende atferdsforståelse og eget stress samt konfliktdempende kommunikasjon.

Dersom departementet til tross for våre innvendinger går inn for å innføre bruk av spythette, mener vi at dette bare må benyttes unntaksvis, i ekstraordinære situasjoner. Det kan eventuelt være i forbindelse med transport. Vi anser ikke at det er behov for bruk av spythette i forbindelse med celleaksjon, da tjenestemenn i slike situasjoner vil være dresset opp med verneutstyr og hjelm. Bruk av spythette må under enhver omstendighet ikke tillates brukt på barn under 18 år.

Vi stiller oss positive til at KDI ønsker å klargjøre hjemmelsgrunnlaget for bruk av tvangsmidler og ser at begrunnelsen for å senke terskelen for bruk av såkalte «mindre inngripende» tvangsmidler kan være hensiktsmessig. Vi er imidlertid av den oppfatning at bruk av spythette ikke kan likestilles med bruk av håndjern, transportjern og bodycuff eller anses som et «mindre inngripende» tvangsmiddel. Terskelen for bruk av spythette må være høyere.

Med hilsen

Kristina Vee Lægreid
direktør

Birgitte L. Storvik
førstelektor

Sven Erik Skotte
høyskolelektor

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.